

Оксана МЕДВІДЬ

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100, Україна
вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (oksana-medvid@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8777-976>

Бібліографічний опис статті: Медвідь, О. (2024). Українська молочарська кооперація у Східній Галичині в першій третині ХХ ст. в дослідженнях учасників кооперативного руху. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 15(57). 41–48. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.15/57.4>

**УКРАЇНСЬКА МОЛОЧАРСЬКА КООПЕРАЦІЯ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ
В ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХХ СТ. В ДОСЛІДЖЕННЯХ УЧАСНИКІВ
КООПЕРАТИВНОГО РУХУ**

Анотація. *Мета дослідження* – проаналізувати науковий доробок українських істориків, безпосередніх учасників кооперативного руху щодо висвітлення розвитку молочарських кооперативних установ Східної Галичини в першій третині ХХ ст., показати їх внесок у поширення кооперативної ідеї на території Східної Галичини у міжвоєнний період. **Методологія дослідження** спирається на загально визначені принципи історизму, системності, науковості, авторської об'єктивності. **Наукова новизна** полягає у висвітленні поглядів українських дослідників, безпосередніх учасників кооперативного руху, щодо становлення та розвитку молочарської кооперації, перспективи та шляхи її поступу у Східній Галичині в першій третині ХХ ст. **Висновки.** Вагомий внесок у вивчення функціонування української молочарської кооперації на західноукраїнських землях здійснили історики української діаспори, безпосередні учасники кооперативного руху. Директор «Маслосоюзу» А.Палій. Він викладав своє бачення розвитку молочарської кооперації на сторінках кооперативних видань Галичини. Принципи діяльності молочарської кооперації розкрив Є. Храпливий. Він займався дослідженням розвитку та стану сільськогосподарських кооперативних організацій на етнічних українських землях Польщі та пропагував використання передового досвіду європейських країн. М. Хронов'ят у численних замітках характеризував діяльність українських молочарських об'єднань та давав практичні рекомендації щодо покращення їх роботи. Значний фактичний матеріал з розвитку кооперативного руху містять праці І. Витановича, К.Коберського «Буквар кооперації» та збірник статей «Крайове господарське товариство «Сільський господар» у Львові 1899–1944 рр.».

Ключові слова: кооперативний рух, історіографія, Крайовий Союз Молочарський, Маслосоюз, Ревізійний Союз українських кооперативів.

Oksana MEDVID

PhD (History), Associate Professor, Department of History of Ukraine and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (oksana-medvid@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8777-976>

To cite this article: Medvid, O. (2024). Ukrainiska molocharska kooperatsiia u Skhidnii Halychyni v pershii tretyni XX st. v doslidzhenniakh uchasnykiv kooperatyvnoho rukhu [Ukrainian dairy cooperative in Eastern Galicia in the first third of the 20th century in the studies of participants of the cooperative movement]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 15(57). 41–48. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.15/57.4> [in Ukrainian].

UKRAINIAN DAIRY COOPERATIVE IN EASTERN GALICIA IN THE FIRST THIRD OF THE 20TH CENTURY IN THE STUDIES OF PARTICIPANTS OF THE COOPERATIVE MOVEMENT

Summary. The purpose of the research. The purpose of the study is to analyze the scientific work of Ukrainian historians, direct participants of the cooperative movement, regarding the development of dairy cooperative institutions of Eastern Galicia in the first third of the 20th century, to show their contribution to the spread of the cooperative idea on the territory of Eastern Galicia in the interwar period. **The scientific novelty** consists in highlighting the views of Ukrainian researchers, direct participants of the cooperative movement, regarding the formation and development of the dairy cooperative, its prospects and ways of progress in Eastern Galicia in the first third of the 20th century. **Conclusions.** Historians of the Ukrainian diaspora, direct participants of the cooperative movement, made a significant contribution to the study of the functioning of the Ukrainian dairy cooperative in the western Ukrainian lands. Director of «Maslosoyuz» A. Palii. He presented his vision of dairy cooperative development on the pages of cooperative publications of Galicia. E. Khraplyvy revealed the principles of dairy cooperative activity. He researched the development and state of agricultural cooperative organizations in the ethnic Ukrainian lands of Poland and promoted the use of the best practices of European countries. In numerous notes, M. Khronovyat characterized the activities of Ukrainian dairy associations and gave practical recommendations for improving their work. Considerable factual material on the development of the cooperative movement is contained in the works of I. Vytanovych, K. Kobersky «Cooperative Primer» and the collection of articles «Regional Economic Society «Silsky Gospod» in Lviv 1899–1944».

Key words: cooperative movement, historiography, Molocharsky Regional Union, Butter Union, Revision Union of Ukrainian Cooperatives.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української економіки відродження кооперативної ідеї має важливе значення, адже ефективний спосіб організації економічного господарювання є одним з основних шляхів до національного збагачення. Один з активних учасників кооперативного руху в Східній Галичині в першій третині ХХ ст. Ю. Павликовський небезпідставно вважав, що «кооперація українська причинялася і причиняється своєю працею до повного господарського відродження нації» (Павликовський, 1934).

Розвиток українського кооперативного руху в Східній Галичині у 20-х рр. ХХ ст. ставив мав на меті покращити соціально-економічне становище населення, дбав про збереження національних традицій і зростання національної свідомості народу. Економічні процеси на західноукраїнських землях, зокрема функціонування різних типів кооперативних організацій наприкінці ХІХ – в першій половині ХХ ст. викликає значний інтерес дослідників.

З проголошенням незалежності України та проведенням економічних перетворень з'явилося чимало праць з історії українського кооперативного руху першої третини ХХ ст., який був однією з форм захисту населення від визисків з боку австро-угорської, а згодом польської влади. В умовах бездержавності українці активно розвивали різні види кооперації, зокрема і молочарську кооперацію. Важливе значення для з'ясування різних аспектів діяльності молочарської кооперації у Східній Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. має вивчення історіографії цієї проблеми, зокрема

Аналіз досліджень. В останні десятиліття зросла зацікавленість українських істориків дослідженням економічних процесів на західноукраїнських землях в першій половині ХХ ст. З'явилася велика кількість праць українських науковців з історії українського кооперативного руху, тому дослідження його історіографії викликає значне зацікавлення вітчизняних істориків.

Основні тенденції дослідження західноукраїнської кооперації, в тому числі й споживчої, розглянув В.Футала у статті «Господарсько-кооперативний рух Західної України міжвоєнного періоду ХХ ст.: сучасні дослідження та інтерпретації» (Футала, 2011). В Терещенко у статті «Західноукраїнський кооперативний рух 20–30-х рр. ХХ ст. в сучасній вітчизняній історіографії» проаналізував основні тенденції розвитку сучасної вітчизняної історіографії західноукраїнської кооперації 20–30-х рр. ХХ ст. (Терещенко, 2012).

Історіографію дослідження українського кооперативного руху, в тому числі й молочарського, подано у дисертаціях О. Пасіцької (Пасіцька, 2019), З. Струк (Струк, 2001), Л. Родіонової

(Радіонова, 2001), О. Шміло (Шміло, 2006) та ін., в яких побіжно характеризуються праці безпосередніх творців української молочарської кооперації А. Качора, А. Палія, Є. Храпливого.

Мета статті – проаналізувати науковий доробок учасників кооперативного руху щодо висвітлення розвитку молочарських кооперативних установ Східної Галичини в першій третині ХХ ст.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

– проаналізувати теоретичний доробок українських кооператорів щодо молочарського кооперативного руху;

– показати внесок відомих кооперативних діячів у поширення кооперативної ідеї в Східній Галичині у міжвоєнний період.

Виклад основного матеріалу. Значне місце в українському кооперативному русі в 20–30-х рр. ХХ ст. належить молочарській кооперації, яка відродилася в середині 1920-х років. Над цією проблематикою працювали українські історики, громадські діячі та безпосередні учасники кооперації. У міжвоєнний період українські дослідники значну увагу звертали на самоорганізацію населення Східної Галичини. Значну цінність мають збірники статей «Крайове господарське товариство «Сільський господар» у Львові 1899–1944 рр.». Зокрема, відомий громадсько-політичний діяч К. Левицький аналізував діяльність кооперативних установ та закликав їх до співпраці (Левицький, 1934).

Директор українського Кооперативного ліцею Ревізійного союзу українських кооперативів у Львові, науковець І. Витанович у монографії «Історія українського кооперативного руху» проаналізував діяльність молочарських кооперативних установ Східної Галичини. Він стверджував, що кооперація «допомагала зміцнити здоровий патріотизм населення, збагатила його реальнішим змістом» (Витанович, 1964, с. 480–481). Дослідник вказував, що біля витоків молочарської кооперації стояв відомий композитор та громадський діяч О. Нижанківський зі Стрия. Під впливом Є. Олесницького Нижанківський вирішив, «сховати на час диригентську батуту до футерала й замінити її молочарською кружлівкою» (Витанович, 1964, с. 151). Також І. Витанович характеризує діяльність молочарських спілок на Стрийщині в перше десятиліття ХХ ст., організацію Крайового Молочарського Союзу у Стрию та його реорганізацію у «Маслосоюзу».

Цінний матеріал щодо розвитку кооперативного молочарства міститься у монографії А. Качора «Мужі ідеї і праці». Автор подає характеристику головних творців «Маслосоюзу» Андрія Палія та Андрія Мудрика, з якими спільно розвивав цю гілку кооперації. Він вказував, що «весь тягар відповідальності за долю української молочарської кооперації в Західній Україні, точніше кажучи на всіх українських землях окупованих Польщею, впав на плечі двох осіб, а саме: інж. Андрія Палія і Андрія Мудрика... Вони оба зараз же, з початком 1925 року, почали думати як, і якими засобами, можна було б випроводити українське кооперативне молочарство на «ширші води», щоб воно могло дорівнювати молочарству західноєвропейських народів» (Качор, 1974). Також А. Качор у вказаній праці охарактеризував етапи створення та методи діяльності «Маслосоюзу», висвітлив труднощі в організації молочарства в Східній Галичині та показав негативний вплив економічного тиску польського уряду на діяльність українських кооперативів. Автор наводить статистичні дані щодо збільшення чисельності українських кооперативних молочарень та розглядає наслідки розбудови «Маслосоюзу». Він зауважив, що діяльність організації проводилася в чотирьох напрямках: «1. Організаційно-технічна допомога об'єднаним кооперативам. 2. Збут молочної продукції і забезпечення кооперативів необхідним обладнанням. 3. Технічно-інвестиційне обслуговування. 4. Агрономічно-ветеринарна допомога» (Качор, 1974).

А. Качор також вказував на прояви ворожого ставлення польської влади до української кооперації. Зокрема, 1 листопада 1928 р. після святкування річниці проголошення ЗУНР поляки «відповіли масовим знищенням українських установ і крамниць «Маслосоюзу», а польська преса накинулася з жахливою лайкою на українців, а особливо на «Маслосоюзу», мовляв, що «Маслосоюзу» одержує 54 великі фонди із закордону і замість господарської діяльності займається політично-революційною роботою, а авта «Маслосоюзу» замість масла возять амуніцію і зброю» (Качор, 1974).

Директор «Маслосоюзу» А. Палій публікував численні аналітичні статті на сторінках 13 кооперативних видань Галичини, в яких наголошував на необхідності розвитку молочарської кооперації: «молочарську кооперативу належить трактувати, як промислове підприємство, яке для своєї рентабельності мусить переробляти таку кількість сирівцю, на яку підприємство розраховане. Чим більше промислове підприємство, та має більший вклад капіталу в інвестиції (будинки, машини) то для своєї рентабельності мусить мати повну переробку сирівцю» (Палій, 1930). Також він вказував на перешкоди щодо розвитку молочарських кооперативних об'єднань: «в примітивних молочарнях, з низькою якістю продукції, без добрих молочарів не можна було навіть мріяти про високоякісне виробництво. Треба було шукати якогось виходу з цього безвиглядного становища. Не можна було допускати до застою, а може навіть до провалу започаткованої роботи...» (Палій, 1930). Його розвідки «Рентабельність молочарні», «На новий шлях організації кооперативного молочарства», «Завдання нашого молочарства», «Гартуймось у вогні праці» та ін. містять фактичний матеріал щодо становища та розвитку української молочарської кооперації Східної Галичини.

В другій половині 1920-х рр. активний учасник та дослідник молочарського кооперативного руху Є. Храпливий опублікував низку праць, зокрема «Молочарське книговодство», «Наші молочарські кооперативи в 1925 році», «Основи кооперативного молочарства» та ін. В цих розвідках автор дослідив принципи організації та діяльності українських молочарських кооперативів. Також він заохочував селян до вирощування молочної худоби та розробив практичні рекомендації щодо підготовки галицького селянства для роботи в цій галузі. Є. Храпливий займався дослідженням розвитку та стану сільськогосподарських кооперативних організацій на етнічних українських землях Польщі та пропагував використання передового досвіду європейських країн. У 1926 р. він став редактором журналу «Українське молочарство», а згодом – «Кооперативне молочарство». На сторінках цих видань він постійно публікував статті з проблеми кооперативного молочарства і пропагував створення великих районних молочарських спілок. Є. Храпливий вказував, що «молочарство може розвиватися правильно, коли молочарня переробляє велику кількість молока новітніми технічними засобами, а для цього необхідний гріш і велика кількість молока» (Храпливий, 1927).

Інженер-агроном, а згодом – член дирекції «Маслосоюзу» М. Хронов'ят у численних замітках характеризує діяльність українських молочарських об'єднань та дає практичні рекомендації щодо покращення їх роботи. Зокрема, на початку 1930-х рр. більшість районних молочарень зіткнулися з проблемою вступних внесків, які були непосильні для галицьких селян. Було запропоновано внести зміни до Статуту «Маслосоюзу», а відтак і змінити пайові внески. З цього приводу М. Хронов'ят писав: «25 зл. уділу та 5 зл. вписового – це на тодішні відносини й не була така легка до сплати справа. Тому то застосовано в практиці довготермінову сплату уділів, але не готівкою, а удержанням при виплаті по 1 грошові від кожної доставленої літри молока. Таким чином доставці непомітно сплачували припадаючі на них уділи, багатші (ті, що мали більше молока) скорше, бідніші – повільніше. Ті, що сплатили повний перший уділ, сплачували в цей саме спосіб і дальші уділи, якщо мали більше, ніж одну корову» (Хронов'ят, 1933).

Ю. Павликовський, голова Наглядової Ради «Маслосоюзу», на сторінках журналу «Кооперативна республіка» позитивно оцінював роботу молочарської кооперації в середині 1920-х рр.: «Рік 1926 – це рік повної консолідації західноукраїнського кооперативного молочарства» (Павликовський, 1928). Він також розкрив засади діяльності українських кооперативних установ всіх напрямків на території Східної Галичини у 20–30-х рр. ХХ ст., наголошував, що кооперація «є однією з віток життя – змагань українського народу» (Павликовський, 1934).

Висновки. Вагомий внесок у вивчення функціонування української молочарської кооперації на західноукраїнських землях здійснили історики української діаспори, безпосередні учасники кооперативного руху. Директор «Маслосоюзу» А. Палій. Він викладав своє бачення розвитку молочарської кооперації на сторінках кооперативних видань Галичини. Принципи діяльності молочарської кооперації розкрив Є. Храпливий. Він займався дослідженням розвитку та стану

сільськогосподарських кооперативних організацій на етнічних українських землях Польщі та пропагував використання передового досвіду європейських країн. М. Хронов'ят у численних замітках характеризував діяльність українських молочарських об'єднань та давав практичні рекомендації щодо покращення їх роботи. Значний фактичний матеріал з розвитку кооперативного руху містять праці І. Витановича, К. Коберського «Буквар кооперації» та збірник статей «Крайове господарське товариство «Сільський господар» у Львові 1899–1944 рр.».

Джерела та література

- Бородаєвський, С.** (1925). *Історія кооперації*. Прага.
- Витанович, І.** (1964). *Історія українського кооперативного руху*. Нью-Йорк : Товариство українських кооператорів.
- Витанович, І.** (1998). *Українська кооперація: історичні та соціально-економічні аспекти (збірник статей)*. (Т. 1.). Львів: Укоопспілка, Інститут українознавства НАН України, ЛКА, 421–433.
- Дмитренко, В.** (1935). Чи контролює молочність веде до поліпшення годівельного матеріалу? *Ілюстрований господарський календар «Сільський господар»*. Львів.
- Жук, А.** (1937). Початки українського кооперативного молочарства в Галичині. *Кооперативне молочарство*. Ч. II.
- Західноукраїнська кооперація в 1926 році. Огляд, статистика і звіт про діяльність РСУК.* (1928). Львів.
- Качор, А.** (1965). *Батьки й піонери українського кооперативного молочарства та їх успіхи. Календар-альманах Українського Народного Союзу на рік 1965*. Видавництво «Свобода», Джерзі Ситі – Нью-Йорк.
- Качор, А.** (1974). *Мужі ідеї і праці. Андрій Палій і Андрій Мудрик творці «Маслосоюзу» і модерної української молочарської кооперації в Західній Україні*. Вінніпег; Торонто; Клівленд: Братство Маслосоюзників.
- Коберський, К.** (1939). *Буквар кооперації: Для вжитку самоосвітників, кооперативних курсів, вишколу хліборобської молоді*. Львів.
- Крайове господарське товариство «Сільський господар» у Львові 1899–1944 рр.* (1970). Нью-Йорк : [Б. в.].
- Красвий Молочарський Союз. Звіт з діяльності і замкнення рахунків за 1929 р.* (1930). Львів.
- Красвий Молочарський Союз «Маслосоюз» в Стрию. Звіт з діяльності і замкнення рахунків за 1927 рік.* (1928). Львів.
- Матейко, Р.М.** (укладач). (2001). Андрій Палій – будівничий і керманіч «Маслосоюзу». *Статті, спогади, листи*. Тернопіль: «Економічна думка».
- Мудрик, А.** (1933). Як основувати районну молочарню. *Господарсько – кооперативний часопис*. Ч. 1–2.
- Мудрик, А.** (1935). Значіння молочарської кооперації для населення. *Календар «Сільського господаря» на 1935 рік*.
- Мудрик, А.** (1937). Піонерська праця «Маслосоюзу» в бринзарській ділянці. *Кооперативне молочарство*. Ч.12.
- Павликовський, Ю.** (1921). Наша сільськогосподарська організація під теперішню хвилю і в майбутнім. *Кооперативна республіка*. Ч. 1.
- Павликовський Ю.** (1928). Галичина після війни 1914–1920. *Кооперативна Республіка*. Ч. 1. 167–170.
- Павликовський Ю.** (1934). На профілях етапів кооперативної думки і чину. (З нагоди 30-ліття Центрального Об'єднання Української Кооперації Р.С.У.К.) *Кооперативна Республіка*. Ч. 1.
- Палій, А.** (1925). Від чого буває криза в торгівлі маслом. *Господарсько-кооперативний часопис*. Ч. 23–24.
- Палій, А.** (1925). Значіння молочарської централі. *Господарсько-кооперативний часопис*. Ч. 7.
- Палій, А.** (1925). Завдання нашого молочарства. *Господарсько-кооперативний часопис*. Ч. 27.
- Палій, А.** (1927). Найблищі завдання. *Кооперативне молочарство*. Ч. 12.
- Палій, А.** (1929). Краєва Центральна Кооперативного Молочарства «Маслосоюз». *Календар «Сільського господаря» на 1929 рік*.
- Палій, А.** (1930). На новий шлях організації кооперативного молочарства. *Кооперативне молочарство*. Ч. 2.
- Палій, А.** (1930). Яким має бути наше молочарство? *Господарсько-кооперативний часопис*. Ч. 3.
- Панич, Т.** (1934). Із споминів першого молочаря. *Господарсько-кооперативний часопис*. Ч. 39.
- Пасіцька, О.** (2019). *Соціально-економічна діяльність українців Галичини (1919–1939)*. Львів.

- Родіонова, Л.** (2001). Роль товариства «Сільський господар» у розвитку сільського господарства західно-українських земель (20–30-ті роки ХХ ст.) (автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук). Київ, 25 с.
- Савчук, Б.** (1999). *Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині (остання третина ХІХ ст. – кінець 30-х років ХХ ст.)*. Івано-Франківськ: Плай.
- Струк, З.** (2000). *Діяльність українських кооперативів у Західній Україні (1921–1939 рр.)*. Львів : ВЦ Львів. ун-ту.
- Струк, З.** (2001). *Українські виробничо-торговельні кооперативи в Західній Україні (1921–1939)* (автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук). Львів.
- Терещенко, В.** (2012). Західноукраїнський кооперативний рух 20–30- х рр. ХХ ст. В сучасній вітчизняній історіографії. *Україна-Європа-Світ*, 290–295
- Футала, В.** (2011). *Господарсько-кооперативний рух Західної України міжвоєнного періоду ХХ ст.: сучасні дослідження та інтерпретації*. Тернопіль
- Храпливий, Є.** (1925). Погляд на кооперативне молочарство. *Господарсько-кооперативний часопис*. Ч. 50.
- Храпливий, Є.** (1927). *Наші молочарські кооперативи в 1925 р.* Львів.
- Храпливий, Є.** (1927). *Основи кооперативного молочарства*. Львів: Накл. РСУК.
- Хронов'ят, М.** (1933). Кооперативне молочарство на західноукраїнських землях. *Календар «Сільського господаря» на 1933 р.*
- Шміло, О.** (2006). *Українська молочарська кооперація Галичини у міжвоєнній Польщі (1921–1939 рр.)* (автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук). Львів.
- Янович М.** (1929). Дещо про фінанси і торгівлю «Маслосоюзу». *Кооперативне молочарство*. Ч. 4.

References

- Borodayevs'kyu, S.** (1925). *Istoriya kooperatsiyi. [History of cooperation]*. Praha. [in Ukrainian].
- Vytanovych, I.** (1964). *Istoriya ukrayins'koho kooperatyvnoho rukhu. [History of the Ukrainian cooperative movement]*. New-York : Tovarystvo ukrayins'kykh kooperatoriv [in Ukrainian].
- Vytanovych, I.** (1998). *Ukrayins'ka kooperatsiya: istorychni ta sotsialno-ekonomichni aspekty (zbirnyk statey). [Ukrainian cooperation: historical and socio-economic aspects (collection of articles)]*. (Т. 1.). Lviv: Ukoopspilka, Instytut ukrayinoznavstva NAN Ukrayiny, LKA [in Ukrainian].
- Dmytrenko, V.** (1935). Chy kontrolya molochnosti vede do polipshennya hodivelnoho materialu? [Does control of milk yield lead to improvement of feeding material?] *Ilyustrovanyy hospodars'kyu kalendar «Sil'skyu hospodar»*. Lviv [in Ukrainian].
- Zhuk, A.** (1937). Pochatky ukrayinskoho kooperatyvnoho molocharstva v Halychyni. [The beginnings of Ukrainian cooperative dairy farming in Galicia]. *Kooperatyvne molocharstvo. CH.II* [in Ukrainian].
- Zakhidnoukrayinska kooperatsiya v 1926 rotsi. Ohlyad, statystyka i zvidomlennya z diyalnosti RSUK. [Western Ukrainian cooperation in 1926. Overview, statistics and reports on the activities of the RSUK.]* (1928). Lviv [in Ukrainian].
- Kachor, A.** (1965). Batky y pionery ukrayinskoho kooperatyvnoho molocharstva ta yikh uspiky. [Fathers and pioneers of Ukrainian cooperative dairy farming and their successes]. *Kalendar-almanakh Ukrayinskoho Narodnoho Soyuzu na rik 1965.*[Vydavnytstvo «Svoboda», Dzherzi Syti – New-York [in Ukrainian].
- Kachor, A.** (1974). *Muzhi ideyi i pratsi. Andriy Paliy i Andriy Mudryk tvortsi «Maslosoyuzu» i modernoyi ukrayinskoyi molocharskoyi kooperatsiyi v Zakhidniy Ukrayini. [Men's ideas and works. Andriy Paliy and Andriy Mudryk are the creators of «Maslosoyuz» and the modern Ukrainian dairy cooperative in Western Ukraine]*. Vinnipeh; Toronto; Klivlend: Bratstvo Maslosoyuznykiv [in Ukrainian].
- Koberskyu, K.** (1939). *Bukvar kooperatsiyi: Dlya vzhytku samoosvitnykiv, kooperatyvnykh kursiv, vyshkolu khliborobskoyi molodi. [Cooperation primer: For the use of self-educators, cooperative courses, training of agricultural youth.]* Lviv [in Ukrainian].
- Krayevyy Molocharskyu Soyuz. Zvit z diyalnosti i zamknennya rakhunkiv za 1929 r.[Regional economic society “Sil'skyi gospodar” in Lviv 1899–1944 (1970). (1930). Lviv [in Ukrainian].*
- Krayevyy Molocharskyu Soyuz «Maslosoyuz» v Stryyu. Zvit z diyalnosti i zamknennya rakhunkiv za 1927 rik. [Regional Dairy Union “Maslosoyuz” in Strya. Report on activities and closing of accounts for 1927].* (1928). Lviv [in Ukrainian].
- Mateyko, R.M.** (ukladach). (2001). *Andriy Paliy – budivnychyy i kermanych «Maslosoyuzu». Statti, spohady, lysty. [Andriy Paliy is a construction worker and helmsman of “Maslosoyuz”]*. Ternopil: «Ekonomichna dumka» [in Ukrainian].

- Mudryk, A.** (1933). Yak osnovuvaty rayonovu molocharnyu [How to establish a district dairy] *Hospodarsko-kooperatyvnyy chasopys. CH.1–2* [in Ukrainian].
- Mudryk, A.** (1935). Znachynnya molocharskoyi kooperatsiyi dlya naselennya [The importance of the dairy cooperative for the population]. *Kalendar «Silskoho hospodarya» na 1935 rik* [in Ukrainian].
- Mudryk, A.** (1937). Pionerska pratsya «Maslosoyuzu» v brynzyarskiy dilyantsi [Pioneering work of “Maslosoyuz” in the Brynzyar region]. *Kooperatyvne molocharstvo. CH.12* [in Ukrainian].
- Pavlykovs'kyi, YU.** (1921). Nasha silskohospodarska orhanizatsiya pid teperishnyu khvylyu i v maybutnim. [Our agricultural organization under the present wave and in the future]. *Kooperatyvna respublika. CH. 1* [in Ukrainian].
- Pavlykovs'kyi YU.** (1928). Halychyna pislya viyny 1914–1920. [Galicia after the 1914–1920 war]. *Kooperatyvna Respublika. CH.1* [in Ukrainian].
- Pavlykovs'kyi YU.** (1934). Na profilyakh etapiv kooperatyvnoyi dumky i chynu. (Z nahody 30-littyia Tsentralnoho Obyednannya Ukrayinskoyi Kooperatsiyi R.S.U.K.) u [On the profile stages of cooperative thought and action] *Kooperatyvna Respublika. CH. 1* [in Ukrainian].
- Paliy, A.** (1925). Vid choho buvaye kryza v torhivli maslom [What causes the crisis in the oil trade]. *Hospodarsko-kooperatyvnyy chasopys. CH. 23–24* [in Ukrainian].
- Paliy, A.** (1925). Znachynnya molochars'koyi tsentrali [The importance of the dairy plant]. *Hospodarsko-kooperatyvnyy chasopys. CH. 7* [in Ukrainian].
- Paliy, A.** (1925). Zavdannya nashoho molocharstva. [The task of our dairy farming]. *Hospodarsko-kooperatyvnyy chasopys. CH. 27* [in Ukrainian].
- Paliy, A.** (1927). Nayblyshchi zavdannya. [Upcoming tasks]. *Kooperatyvne molocharstvo. CH. 12* [in Ukrainian].
- Paliy, A.** (1929). Krayeva Tsentralya Kooperatyvnoho Molocharstva «Maslosoyuz». [Regional Headquarters of Cooperative Dairy “Maslosoyuz”]. *Kalendar «Silskoho hospodarya» na 1929 rik.* [in Ukrainian].
- Paliy, A.** (1930). Na novyy shlyakh orhanizatsiyi kooperatyvnoho molocharstva. [On a new way of organizing cooperative dairy farming]. *Kooperatyvne molocharstvo. CH. 2* [in Ukrainian].
- Paliy, A.** (1930). Yakym maye buty nashe molocharstvo? [What should our dairy farming be?]. *Hospodarsko-kooperatyvnyy chasopys. CH. 3* [in Ukrainian].
- Panych, T.** (1934). Iz spomyniv pershoho molocharya. [From the memories of the first milkman]. *Hospodarsko-kooperatyvnyy chasopys. CH. 39* [in Ukrainian].
- Pasitska, O.** (2019). *Sotsialno-ekonomichna diialnist ukraintsiv Halychyny (1919–1939) [Socio-economic activity of Ukrainians of Galicia (1919–1939)].* Lviv [in Ukrainian].
- Rodionova, L.** (2001). *Rol tovarystva «Silskyi hospodar» u rozvytku silskoho hospodarstva zakhidnoukrainskykh zemel (20–30-i roky XX st.) [The role of the «Silsky Gospod» society in the development of agriculture in Western Ukrainian lands (20–30s of the XX century)] (Extended abstract of Candidate's thesis).* Kyiv [in Ukrainian].
- Struk, Z.** (2000). *Diialnist ukrainskykh kooperatyviv u Zakhidni Ukraini (1921–1939 rr.) [Activities of Ukrainian cooperatives in Western Ukraine (1921–1939)].* Lviv : VTs Lviv. un-tu [in Ukrainian].
- Struk, Z.** (2001). *Ukrainski vyrobnycho-torhovelni kooperatyvy v Zakhidni Ukraini (1921–1939) [Ukrainian production and trade cooperatives in Western Ukraine (1921–1939)]. (Extended abstract of Candidate's thesis).* Lviv [in Ukrainian].
- Tereshchenko, V.** (2012). Zakhidnoukrainskyi kooperatyvnyi rukh 20–30-kh rr. XX st. V suchasni vitchyznani istoriografii [The Western Ukrainian cooperative movement of the 20s and 30s of the XX century. In modern domestic historiography]. *Ukraina-Yevropa-Svit – Ukraine-Europe-World, 290–295* [in Ukrainian].
- Futala, V.** (2011). *Hospodarsko-kooperatyvnyi rukh Zakhidnoi Ukrainy mizvoiennoho periodu XX st.: suchasni doslidzhennia ta interpretatsii [The economic and cooperative movement of Western Ukraine in the interwar period of the 20th century: modern studies and interpretations].* Ternopil [in Ukrainian].
- Khraplyvyy, YE.** (1925). Pohlyad na kooperatyvne molocharstvo. [A view of cooperative dairy farming]. *Hospodarsko-kooperatyvnyy chasopys. CH. 50* [in Ukrainian].
- Khraplyvyy, YE.** (1927). *Nashi molochars'ki kooperatyvy v 1925 r. [Our dairy cooperatives in 1925].* Lviv [in Ukrainian].
- Khraplyvyy, YE.** (1927). *Osnovy kooperatyvnoho molocharstva. [Basics of cooperative dairy farming].* Lviv: Nakl. RSUK. [in Ukrainian].
- Khronovyat, M.** (1933). Kooperatyvne molocharstvo na zakhidnoukrayinskykh zemlyakh. [Cooperative dairy farming in western Ukrainian lands]. *Kalendar «Silskoho hospodarya» na 1933 r.* [in Ukrainian].

- Shmilo, O.** (2006). *Ukrainska molocharska kooperatsiia Halychyny u mizhvoiennii Polshchi (1921–1939 rr.)* [Ukrainian dairy cooperative of Galicia in interwar Poland (1921–1939)] (Extended abstract of Candidate's thesis). Lviv [in Ukrainian].
- Yanovych M.** (1929). *Deshcho pro finansy i torhivlyu «Maslosoyuzu»* [Something about the finances and trade of “Maslosoyuz”]. *Kooperatyvne molocharstvo. CH.4* [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 26.01.2024 р.
Стаття рекомендована до друку 20.02.2024 р.*